

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Ольга ВОВЧАК

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан страхової справи в Україні та визначено перспективні напрями подальшого розвитку вітчизняного страхового ринку.

The author analyses modern condition of insurance in Ukraine and determines prospects of insurance national market development.

Міжнародний досвід засвідчує, що про розвиток країни часто судять на підставі того, як у ній організовано страхову справу, яка за дохідністю в багатьох країнах посідає друге місце після туризму, випереджаючи рентабельність у промисловості та в банківському бізнесі. У країнах з розвинутою ринковою економікою страхування є важливим механізмом залучення в економіку інвестиційних ресурсів. Так, загальна сума інвестицій, якими керують страхові компанії Європи, США та Японії, сягає 4 трлн. дол. США [1, 10].

У Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року, схваленої Кабінетом Міністрів України в липні 2005 р., наголошено, що в сучасній економіці через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення, а також формуються значні інвестиційні ресурси. Розвиток страхового ринку і використання його в інтересах сталого розвитку національної економіки в умовах її інтеграції у сві-

тове економічне господарство та посилення процесів глобалізації є важливим компонентом національної безпеки [2]. Сьогодні світова практика не виробила більш економічного, раціонального і доступного механізму захисту інтересів суспільства, ніж страхування.

Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних засад функціонування страхового ринку України внесли вітчизняні вчені-економісти: Александрова М. М., Базилевич В. Д., Бланк І. А., Білик М. Д., Внукова Н. М., Горбач Л. М., Заруба О. Д., Осадець С. С., Ротова Т. А., Терещенко О. О. та інші.

Проблеми функціонування та розвитку страхового ринку розглядаються, зокрема, в працях таких зарубіжних науковців та практиків: Брігхем А. Ф., Гінзбург А. І., Дюжикова Є. Ф., Зайцевої М. А., Ковальова В. В., Орланюк-Малицької Л. О., Рейтмана Л., Сплетухова Ю. А., Сухова В. А., Федорової Т. А., Шарпа У. Ф., Хемптона Д. Д., Шахова А. К., Юлдашева Р. Т.

Разом з тим динамічність процесів, що відбуваються в економіці загалом,

та в страховій справі зокрема, вимагають постійного та систематичного дослідження тенденцій розвитку страхового ринку, виявлення позитивних і негативних змін у його функціонуванні та окреслення перспективних напрямів подальшого ефективного розвитку. Все це зумовлює актуальність зазначеної проблеми та визначає мету і завдання даного дослідження.

Аналіз та оцінка тенденцій розвитку страхового ринку України вказує на те, що нині страхування належить до групи найбільш рентабельних та найбільш динамічних галузей національної економіки, а страховий ринок є важливим сегментом фінансового ринку, що впливає на всі соціально-економічні процеси в державі. Зокрема, надзвичайно високою є дохідність від страхової діяльності. До теперішнього часу рівень страхових виплат перевищував трохи більше 10% зібраних страхових премій. Водночас, варто звернути увагу на те, що щороку рівень страхових виплат неухильно зменшується. Так, якщо ще у 2000 р. даний показник становив 19,1%, то у 2005 р. рівень страхових виплат знизився до 14,7%. Однак упродовж 2006 р. спостерігалась тенденція до зростання рівня виплат і за результатами 2006 р. даний показник становив вже майже 18%. При цьому рівень виплат фізичним особам у 2005 р. був досить високим і становив 31,2%, а за 9 місяців 2006 р. досяг 33% [3]. Динаміка рівня страхових виплат за видами страхування наведена у табл. 1.

Отже, в Україні страхування є одним із найбільш рентабельних видів бізнесу, навіть рентабельнішим, ніж у розвинутих країнах, де рівень страхових витрат до зібраних премій перевищує 70% [4, 49].

Динаміка основних параметрів розвитку страхування за останні роки свідчить про закріплення тенденції до зростання обсягів страхового ринку. За

обсягами наданих послуг страховий ринок в Україні значно перевищує інші сектори ринків небанківських фінансових послуг, водночас все ще поступаючись банківському сектору, активи якого у декілька разів перевищують активи страховиків.

Окрім цього за останні роки в Україні створено конкурентний страховий ринок, внаслідок демонополізації страхової справи та розширення кола його учасників, до яких сьогодні відносяться: страхувальники, застраховані особи, страховики, перестраховики, товариства взаємного страхування, страхові та перестрахові брокери, страхові агенти, актуарії, аварійні комісари, професійні об'єднання страховиків, страхових посередників та інших учасників страхового ринку. Зазначимо, що суттєві зміни на страховому ринку України почали відбуватись в 1996 р. після прийняття Закону України "Про страхування", яким були урегульовані проблемні питання щодо діяльності страховиків, їх відповідальності, які накопичились після прийнятого у 1993 р. Декрету Кабінету Міністрів України "Про страхування".

Разом з тим існуюче страхове законодавство не сприяло вирішенню назрілих в страхуванні проблем, у зв'язку з чим у лютому 2001 р. урядом була розроблена Програма розвитку страхового ринку України на 2001–2004 рр. [5], а пізніше 4 жовтня 2001 р. у зв'язку з необхідністю вирішення проблем правового регулювання у галузі страхування і Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про страхування" [6], яким, насамперед, посилено вимоги до формування статутних капіталів, страхових резервів страховиків і забезпечення їх платоспроможності. До позитивних моментів розвитку страхового ринку можна віднести також створення центрального органу виконавчої влади у сфері

Таблиця 1

Рівень страхових виплат в Україні за видами страхування у 2003–2006 рр. [3]

%

Види страхування	Рівень валових виплат			Рівень виплат фізичним особам*			Рівень чистих виплат**		
	2004 р.	2005 р.	9 міс. 2006 р.	2004 р.	2005 р.	9 міс. 2006 р.	2004 р.	2005 р.	9 міс. 2006 р.
Страхування життя	6,3	3,0	3,5	8,39	3,3	8,0	6,31	3,0	3,5
Види страхування інші, ніж страхування життя, у тому числі:	7,9	15,0	16,3	49,55	34,1	6,8	14,76	21,5	23,5
Добровільне особисте страхування	83,8	51,8	42,0	139,0	52,6	41,9	84,83	52,3	43,6
Добровільне майнове страхування	5,6	12,9	14,4	37,91	37,9	33,8	10,37	18,9	21,7
– в т. ч. страхування фінансових ризиків	2,7	14,0	13,1	21,05	4,6	0,9	4,69	26,4	24,6
Добровільне страхування відповідальності	3,1	10,3	7,8	13,87	25,6	23,8	7,72	19,9	13,9
Недержавне обов'язкове страхування	23,3	13,7	17,2	23,40	16,0	23,9	25,76	14,2	18,1
– в т. ч. страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів (звичайні та додаткові договори)	32,0	19,8	24,6	29,26	17,3	27,6	34,52	20,2	24,9
Державне обов'язкове страхування	89,4	95,0	94,1	X	X	X	89,41	95,0	94,1
Всього (всі види страхування)	7,9	14,7	16,0	44,91	31,2	33,0	14,60	20,7	22,6

* – відношення обсягів виплат страхувальникам-фізичним особам до обсягів премій, одержаних від страхувальників-фізичних осіб

** – відношення обсягу страхових виплат за вирахуванням виплат, здійснених перестраховальникам-резидентам, до обсягу валових премій за вирахуванням премій, належних перестраховикам – резидентам)

регулювання ринків фінансових послуг, яким є Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг, що сприяло посиленню державного регулювання і нагляду за страховою діяльністю, формуванню фінансових груп за участю страховиків, створенню інфраструктури страхового ринку тощо.

Незважаючи на дещо стримуючу політику Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг щодо збільшення кількості страхових компаній, їх кількість поступово зростає. Станом на 01.07.2007 р. в Україні зареєстровано вже 410 (тоді як на 01.01.2002 р. нараховувалось 338) страхових компаній, у тому числі – 56 страховиків, які здійсню-

ють страхування життя та 354 страховики, які здійснюють види страхування інші, ніж страхування життя. Понад 50 страховиків створені із залученням іноземного капіталу [3].

Упродовж останніх років спостерігається також реальне зростання обсягів страхових операцій з усіх видів страхування і структурні зміни на користь добровільного страхування та його довгострокових видів. Так, загальна (валова) сума страхових премій, отриманих страховиками за 2005 р. становила 12 853,5 млн. грн., однак порівняно з 2004 р. обсяги вказаного показника зменшились на 6577,9 млн. грн. або на 34%. При цьому сума страхових премій

від страхувальників – фізичних осіб у 2005 р. становила 1 616,2 млн. грн., що перевищує їх обсяг за 2004 р. на 570 млн. грн. Зменшення ж валової суми премій за 2005 р. відбулося в основному за рахунок зменшення обсягів страхових премій від страхувальників – юридичних осіб на страхування фінансових ризиків, питома вага яких в загальній сумі премій зменшилась з 46,2% в 2004 р. до 31,6% в 2005 р. У 2006 р. обсяг страхових премій загалом залишався на рівні 2005 р.

Що ж стосується змін, які відбулися у структурі страхових премій та виплат у 2005–2006 рр., то вони були продовженням тенденцій попередніх років [3]. Найбільшу частку як в преміях, так і виплатах на початку 2007 р. займали добровільне майнове страхування та страхування фінансових ризиків. Ці два види страхування можна вважати ринкоутворюючими, оскільки динаміка саме цих видів найбільш впливала на результати діяльності вітчизняного страхового ринку.

Зазначимо, що у 1995 р. завдяки достатньому розвитку страхування життя, в загальній структурі страхових премій переважало особисте страхування,

а не страхування майна. Попри те впродовж останніх 10 років унаслідок макроекономічної ситуації та особливостей розвитку українського страхового ринку структура платежів докорінно змінилася. За два останні роки частка добровільного майнового страхування зростає з 39,3% у 2004 р. до 50,3% у 2005 р. і до 56% у 2006 р. Водночас, частка страхування фінансових ризиків дещо зменшилась і на даний час становить 24% проти 31,6% у 2005 р. та 46,2% у 2004 р.

Динаміка абсолютних значень страхових премій та страхових виплат за видами страхування наведена у табл. 2.

Таким чином, за абсолютними значеннями страхових премій і виплат перше місце посідають добровільне майнове страхування та страхування фінансових ризиків, на другому – державне обов'язкове страхування та добровільне особисте страхування, а найменші значення цих показників характерні для недержавного обов'язкового страхування, добровільного страхування відповідальності та страхування життя.

Упродовж останніх років спостерігаються тенденції динамічного зростання

Таблиця 2

Страхові премії та страхові виплати в Україні за видами страхування у 2004–2006 рр. [3]
(млн. грн.)

Види страхування	Валові страхові премії			Валові страхові виплати		
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Страхування життя	186,9	321,3	403,1	11,8	9,7	14,3
Види страхування інші, ніж страхування життя, у т. ч.:	19 244,4	12532,2	12359,9	1 528,5	1884,5	2211,9
Добровільне особисте страхування	414,6	520,1	610,5	347,6	269,3	290,0
Добровільне майнове страхування	16612,7	10526,1	7 110,5	923,6	1361,0	1160,0
– в т. ч. страхування фінансових ризиків	8 973,7	4056,1	3124,8	241,2	566,9	460,9
Добровільне страхування відповідальності	1 567,2	472,6	464,8	47,9	48,8	38,8
Недержавне обов'язкове страхування	562,1	931,1	384,7	130,9	127,3	20,2
– в т. ч. страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів (звичайні та додаткові договори)	241,8	558,9	567,4	77,3	110,9	156,9
Державне обов'язкове страхування	87,8	82,3	91,2	78,5	78,2	85,1
Всього (всі види страхування)	19431,3	12853,5	12763,0	1 540,3	1894,2	2226,2

величини сформованих страхових резервів і збільшення інвестицій страховиками. Так, величина сформованих страхових резервів на 01.01.2006 р. сягала 5045,3 млн. грн. і за 9 місяців 2006 р. зросла на 272 млн. грн., склавши 5317,3 млн. грн., однак є значно нижчою, ніж у 2004 р. (див. табл. 3).

Що ж до структури резервів, то у ній переважає питома вага технічних резервів (більше 90%). Інвестування страховиками власних коштів, у тому числі коштів страхових резервів відбувалось упродовж 2003–2006 рр. через розміщення їх у цінні папери (майже 50%), права вимоги до перестраховиків (в межах 30%), грошові кошти на рахунках у банках (в межах 12–15%), банківські вклади (депозити) (в межах 10–12%), банківські метали (до 0,5%), інвестиції в економіку України за визначеними законодавством напрямками (майже 1%) та нерухоме майно (в межах 1,5–2%) [3]. Однак інвестиційні можливості національних страхових компаній досить обмежені, що зумовлено, на наш погляд, невеликим набором фінансових інструментів інвестування, недовірою населення до довгострокових інвестицій, недооцінкою ролі страхування з боку держави, обмеженими фінансовими можливостями самих страховиків.

Серед позитивних тенденцій у розвитку страхової справи в Україні слід також відмітити:

- стійке зростання капіталу, загального розміру сплачених статутних капіталів (фондів) та зміцнення фінансової надійності страховиків. Загальний обсяг сплачених статутних капіталів страховиками України мав тенденцію до зростання і досяг на початку 2006 р. 7528,0 млн. грн. (на 01.01.2005 р. він становив 5 514,5 млн. грн.) [3];
- зростання обсягів активів страховиків, поліпшення їх структури та якості, що є необхідною умовою стабільного функціонування та розвитку страхового ринку. Станом на 01.07.2006 р. страховики володіли активами на суму 21016,1 млн. грн. [3]. Динаміка зростання сукупного розміру активів страховиків в Україні за останні 5 років відображена на рис. 1.

Попри те, що аналіз показників розвитку страхового ринку дає підстави стверджувати, що нині страховий ринок України набув динамічного розвитку, однак він ще не став реальним чинником стабільності і за своїми інституційними та функціональними характеристиками не відповідає завданням випереджувального розвитку української економіки та тенденціям світових страхових ринків, що зумовлює його суттєве відставання у глобальному процесі формування світової фінансової системи.

Допоки ще недосконалим залишається нормативно-правове регулювання діяль-

Таблиця 3
Сформовані страхові резерви страховиками України за видами у 2003–2006 рр. [3]
(млн. грн.)

Показники	На 01.01. 2004 р.	На 01.01. 2005 р.	На 01.01. 2006 р.	На 01.10. 2006 р.	Темпи зростання, % 2006/2004
Величина сформованих страхових резервів, із них :	3 775, 0	8 272,2	5045,8	5317,3	133,7
а) технічних резервів,	3 724,2	8 110,3	4700,4	4808,9	126,2
б) резервів із страхування життя	50,8	161,9	345,4	508,4	6,8 р

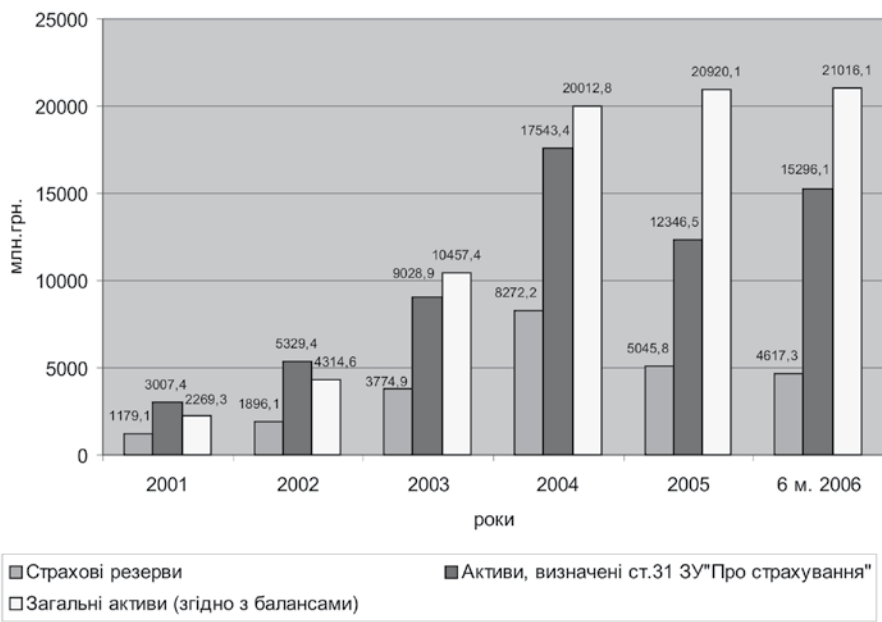

Рис. 1. Динаміка активів та страхових резервів страховиків в Україні у 2001–2006 рр. [3]

ності страхових посередників, актуаріїв та аварійних комісарів. Проблемою залишається доступ на національний страховий ринок філій іноземних страховиків – нерезидентів. Значна частина страхових премій припадає на пере-страхування великих ризиків у нерезидентів, придбання короткострокових полісів страхування переслідує переважно зменшення бази оподаткування (за даними Світового банку – від 25–50% зібраних страхових платежів) [2].

Кількість обов'язкових видів страхування перевищує існуючу практику розвинених країн. При цьому дуже повільно розвивається недержавне обов'язкове страхування. Зокрема, це стосується страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. Обсяг платежів за цим видом страхування, незважаючи на величезний ринок, становив у 2005 р. лише 558,9 млн. грн. та збільшився упродовж 2006 р. до 567,4 млн. грн. Але застрахувалися лише близько 5% власників транспорт-

них засобів [3]. Не врегульована діяльність страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування.

У міжнародній практиці особливої уваги заслуговує страхування життя. Після медичного та пенсійного страхування, страхування життя може вважатися одним з пріоритетів у розвитку фінансових ринків в Україні. Так само, як і пенсійний бізнес, страхування життя може забезпечувати накопичення коштів для довгострокових інвестицій і спрямовування їх до реального сектора економіки через посередництво фінансових та фондових ринків. Однак статистика свідчить про те, що в цій галузі страхової діяльності спостерігається очевидний застій. Страхування життя на ринку страхових послуг України на початок 2005 р. становило найменшу частку – 0,96% (для порівняння – у 1995 році вона складала майже 25%), тоді як у країнах з розвинутою економікою цей показник сягає 30–40% [3]. Разом з тим, частка страхування життя упродовж останніх років

поступово збільшувалася і у 2006 р. вже становила 3,1% усіх страхових премій. За оцінками експертів, внаслідок нелегальної діяльності іноземних страховиків на ринку страхування життя Україна щороку втрачає близько 80–100 млн. дол. США [7, 145]. Основна ж причина такого становища в Україні – це відсутність надійних та високодохідних інструментів і механізмів інвестування коштів на довгостроковій основі, зокрема, через що страхування життя втрачає будь-яку привабливість для страховиків. Крім того, ринок страхування життя в Україні є досить монополізованим. Частка страхових премій зі страхування життя, що припадає на перші три страхові компанії, становила в 2006 році 59%, а на перші десять компаній – 90% страхових премій. Це свідчить про те, що на ринку реально працює близько 20 страховиків із 55 зареєстрованих зі страхування життя. Для порівняння рівня монополізації на ринку ризикових видів страхування, зазначимо, що на перші три компанії припадає лише 13,5% страхових премій, а на перші 50 страховиків – 75%, тобто рівень монополізації такого ринку дещо нижчий.

Ринок перестраховування в Україні також недостатньо розвинений. Як наслідок, перестраховується лише 60% від валових страхових платежів, а 50% перестраховування здійснюють резиденти, тоді як нерезиденти – 10% [3].

Незважаючи на позитивні тенденції до нарощування рівня капіталізації, українські страховики залишаються недокапіталізованими, а тому вони ще не мають змоги брати на себе такі великі ризики як авіаційні, морські, ядерні, а тому змушені користуватися послугами іноземних перестрахових ринків. Водночас введені в 2004 році зміни в законодавчому регулюванні ринку перестраховування за кордоном (більш жорсткі умови

щодо перестраховування в іноземних компаніях, які не мають рейтингу провідних світових рейтингових агенцій) змусили страховиків вдаватися до перестраховування у нерезидентів тільки у тих випадках, коли об'єкт неможливо перестраховувати на українському ринку або цього вимагають умови співпраці. Через це частка перестраховування у нерезидентів у 2006 р. знизилася до 10% від загальної суми зібраних премій, тоді як в 2004 р. вона була на рівні 13%. Максимальна страхова сума за окремими об'єктами страхування, що можуть утримувати 90% українських страховиків, не перевищує 10 млн. грн. Особливо значною є частка нерезидентів у перестраховуванні добровільного майнового страхування, яка складає 60% всього перестраховування у нерезидентів, тоді як фінансові ризики майже не перестраховуються [3].

Вважаємо, що негативним моментом у розвитку страхового ринку є недостатня розвиненість інформаційної мережі, підготовки кадрів (таких як актуарії, сюрвейери, андерайтери, страхові комісари), аудиторської служби та фінансово-кредитної системи загалом.

Водночас вітчизняний страховий ринок має величезний потенціал розвитку, тим більше, що потреба у розвитку страхових послуг з кожним роком зростає. За експертними оцінками нині в Україні застраховано лише близько 10% ризиків. На відміну від України цей показник у розвинутих країнах становить 90–95%. Про потенційні можливості розширення страхових послуг свідчать дані питомої ваги страхування у структурі ВВП. Так, у 2004 р. обсяг страхових операцій в Україні становив 5,62% ВВП, тоді як у країнах ЄС цей показник становить 8–12%. У 2006 р. проникненість страхового ринку (співвідношення страхових премій до ВВП) в Україні знизилася до 2,6% ВВП, що у два рази менше показника 2004 р.

Світова статистика свідчить, що у середньому в світі на душу населення припадає 615 дол. страхових внесків, а в економічно розвинених країнах цей показник становить 1000 дол. В Україні в середньому на одного громадянина в 2004 р. припадало всього 30 євро страхових премій, що значно менше, ніж в інших європейських країнах (наприклад, у Німеччині – 1250 євро, у Польщі – 120 євро) [3]. У 2006 р. даний показник збільшився до 275 грн., однак фахівці вважають, що таке зростання є результатом не розвитку страхування, а поступового зменшення загальної чисельності населення.

Порівняно зі світовими тенденціями український страховий ринок має дуже мізерні масштаби, на Україну припадає менше, ніж один відсоток страхових премій, отриманих у світі.

Окреслені проблеми розвитку страхового ринку дали підстави для розробки концептуальних напрямів його розвитку і зумовили прийняття “Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року” [2]. У ній конкретизовано заходи щодо підвищення ролі страхування в економічному житті України та його інтеграції у світовий економічний простір.

Враховуючи державні концептуальні підходи, переконані, що розвитку страхового ринку в Україні мають сприяти:

- формування державних пріоритетів розвитку страхового ринку та створення конкурентного середовища на ньому;
- удосконалення та розвиток законодавчої бази страхування, яка б враховувала сучасну ситуацію на страховому ринку;
- удосконалення організаційної структури та подальший розвиток інфраструктури страхового ринку на рівні світових вимог;
- набуття страховиками прав інституційних інвесторів, розширен-

ня можливостей щодо напрямів інвестування коштів страхових резервів та створення сучасної моделі ефективного управління страховими резервами;

- подальше підвищення стійкості і платоспроможності страхових компаній шляхом збільшення розмірів власного капіталу, надання якісних страхових послуг, розвиток системи перестраховування, безумовного виконання прийнятих на себе зобов'язань;
- посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду, застосування ними своєчасних заходів, які попереджують неплатоспроможність страховиків;
- інтеграція страхового ринку України до світового ринку страхування;
- відновлення довіри населення до страховиків, що вимагає серйозних, зрозумілих для потенційних клієнтів гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків;
- покращення макро- і мікроекономічної ситуації, стабілізація фінансового стану всіх суб'єктів економіки та зростання доходів населення.

Таким чином, результати проведеного аналізу стану страхової справи в Україні дають підстави стверджувати, що у розвитку українського страхового ринку простежувались тенденції, закладені ще в 2004 р. Національний ринок страхування розвивається за класичною схемою, тобто швидких темпів набувають соціальні види страхування, насамперед, страхування життя, тоді як обсяги страхування фінансових ризиків, добровільного страхування відповідальності зменшуються. Кількість страхових компаній продовжує поступово збільшуватися як у галузі страхування життя, так

і в галузі ризикових видів страхування, у тому числі і за рахунок коштів іноземних інвесторів. Позитивною тенденцією є зменшення обсягів перестраховування у нерезидентів та в сукупному обсязі отриманих страхових премій, що зумовлено збільшенням статутних фондів страховиків, їх активів та сформованих страхових резервів.

Водночас темпи зростання українського страхового ринку продовжують відставати від росту економіки, а його частка у ВВП є незначною. Тому для створення нових можливостей у розвитку страхового бізнесу важливим є реалізація низки окреслених вище заходів, що забезпечить належний розвиток страхового ринку в Україні.

Література

1. Горбач Л. М. *Страхова справа: Навчальний посібник. – 2-ге вид., виправл. – К.: Кондор, 2003. – 252 с.*
2. *Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року // Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції розвитку страхового ринку України до 2010 року” // <http://forinsurer.com/public/05/03/02/1710>*
3. *Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за 2004, 2005, 2006 рр. // http://www.uainsur.com/files/forall/analitika/1kv_2005.pdf*
4. *Страховой рынок надо спасать. И он будет спасен // Мир денег. – № 6 (42). – 2003. – С. 48–52.*
5. *Програма розвитку страхового ринку України на 2001–2004 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 2.02.2001 р. № 98 // Україна-бізнес. – 2001. – № 6. – С. 3–5.*
6. *Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про страхування” від 4 жовтня 2001 р. // Урядовий кур’єр. – 2001. – 7 листопада. – С. 1–13.*
7. *Реверчук С. К., Вовчак О. Д., Кубів С. І. та ін. Інституційна інвестологія: Навч. посібник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – К.: Атака, 2004. – 208 с.*